

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОФІЦІЙНУ ІНФОРМАЦІЮ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF REALIZATION OF THE OFFICIAL INFORMATION RIGHT OF CITIZENS IN UKRAINE

Погорілецька А.В.,
старший викладач

*Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»*

У статті досліджуються організаційно-правові проблеми реалізації права громадян на офіційну інформацію. Звертається увага на організаційно-правові гарантії права громадян на офіційну інформацію в Україні. Формулюються авторські пропозиції щодо регулювання права громадян на офіційну інформацію в Україні.

Ключові слова: офіційна інформація, суб'єкт владних повноважень, право на офіційну інформацію, організаційно-правові гарантії на реалізацію права громадян на офіційну інформацію, інформаційно-комунікаційні технології.

В статье исследуются организационно-правовые проблемы реализации права граждан на официальную информацию. Обращено внимание на организационно-правовые гарантии права граждан на официальную информацию в Украине. Сформулированы авторские предложения в отношении регулирования права граждан на официальную информацию.

Ключевые слова: официальная информация, субъект властных полномочий, право на официальную информацию, организационно-правовые гарантии на реализацию прав граждан на официальную информацию, информационно-коммуникационные технологии.

Organizational-legal problems of realization of the official information right of citizens are investigated in the article. It is paid an attention to organizational-legal guarantees of the official information right of citizens in Ukraine. Author's offers on regulation of the official information right of citizens in Ukraine are formulated.

Key words: official information, subject of imperious powers, official information right, organizational-legal guarantees on realization of the official information right of citizens, information-communication technologies.

Постановка проблеми. Розбудова української правової держави безпосередньо пов'язана з реалізацією прав і свобод громадян. Розвиток українського інформаційного законодавства відбувається через удосконалення правових норм і розробку засобів їх забезпечення. Саме механізми реалізації права громадян на офіційну інформацію є організаційно-правовими чинниками, що приводять в дію гарантовані Конституцією України і інформаційним законодавством міжнародні права особи на інформацію.

Однак на сьогоднішній день чинне законодавство в галузі інформаційного права має багато недоліків та прогалин. Серед великої кількості нерозв'язаних проблем особливе місце посідають проблеми регулювання реалізації права громадян на офіційну інформацію в Україні. Органи державної влади намагаються забезпечити право громадян на інформацію, але відсутні чіткі дієві механізми щодо реалізації права на інформацію, що знаходиться у розпорядженні суб'єктів владних повноважень.

Сучасний стан гарантованості прав та свобод громадян, а також стан чинного інформаційного законодавства щодо реалізації права громадян на офіційну інформацію потребують їх детального аналізу, результатом якого мають бути пропозиції з питань удосконалення системи організаційно-правових гарантій та розв'язання існуючих проблем у сфері реалізації права громадян на офіційну інформацію в Україні.

Стан дослідження. Дослідженню проблем інформаційних відносин в українському суспільстві

значну увагу приділяли такі науковці, як І. В. Арістова, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко, М. С. Демкова, Р. А. Калюжний, Т. А. Костецька, Б. А. Кормич, А. І. Марущак, О. Л. Макаренко, П. В. Мельник, О. В. Пушкіна, М. Я. Швець, О. І. Яременко та ін. Віддаючи належне проведеним науковим дослідженням, слід зазначити, що подальших наукових розвідок потребують питання проблем реалізації права громадян на офіційну інформацію, визначення пріоритетних методів і засобів при застосуванні прав громадян на офіційну інформацію в умовах розбудови правової держави. Саме тому, метою статті є дослідження організаційно-правових проблем реалізації права громадян на офіційну інформацію в Україні.

Виклад основного матеріалу. У умовах розвитку демократичного суспільства перед державними органами постає проблема гармонізації функціонування механізмів реалізації права громадян на офіційну інформацію у відповідності до міжнародних стандартів.

Процес законодавчого закріплення права громадян на офіційну інформацію реалізовано змінами до Законів України «Про інформацію», «Про місцеве самоврядування», прийнято Закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» та ін.

Однак на сьогоднішній день існує низка проблем, що потребує подальшого вирішення для реалізації інформаційної відкритості суб'єктів владних повноважень в питаннях, що представляють інтереси громадян.

Російський дослідник Н. М. Ковальова висловлює думку, що отримання офіційної інформації – це спосіб підвищення відкритості діяльності органів влади, і саме на державу покладається обов'язок забезпечити систематичний доступ громадян засобами електронних комунікацій до документів, що за законом є суспільним надбанням [1, с. 78]. Право громадян на доступ до офіційної інформації в Україні виступає як одна з умов прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, створюючи при цьому певні умови для функціонування механізмів реалізації права громадян на офіційну інформацію.

У юридичній літературі право на інформацію, як зазначає А. І. Марущак, є основою інформаційних прав людини і включає право вільно збирати, поширювати, використовувати інформацію [2, с. 23]. О. Ш. Чомахашвілі акцентує увагу, що універсальне право громадянина на інформацію включає такі права, як право знати про функціонування інформаційних систем, що стосуються особистого життя громадянина; право надавати згоду на збирання інформації, що несе особистий характер; право перевіряти достовірність даної інформації і спростовувати недобросовісну інформацію; право доступу до інформації; право знати про використання цієї інформації [3, с. 122].

Право громадян на офіційну інформацію повинно задовольнятися певною системою гарантій з боку держави у вигляді норм, принципів, механізмів. При цьому організаційно-правові гарантії на реалізацію права громадян на офіційну інформацію повинні забезпечуватися систематичною діяльністю суб'єктів владних повноважень щодо створення відповідних умов для реалізації даних прав і свобод громадян.

Систему організаційно-правових гарантій права громадян на офіційну інформацію становлять суб'єкти владних повноважень, до яких відносять органи державної влади, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що виконують владні управлінські функції відповідно до законодавства.

Гарантованість права на інформацію є одним із законодавчо закріплених принципів інформаційних відносин у державі. Саме тому, встановленні чинним законодавством ряд інформаційних гарантій спрямовано на наповнення декларованих можливостей реальним змістом [4, с. 121]. Гарантії реалізації права на офіційну інформацію встановлюють діалог між суб'єктами владних повноважень і громадянами. Суб'єкти владних повноважень для забезпечення комплексу гарантій права громадян на офіційну інформацію реалізують функції, що надають можливість громадянам збирати, створювати, отримувати, поширювати, зберігати, використовувати інформацію, що є відкритою і знаходиться у розпорядженні суб'єктів владних повноважень.

Доступність до офіційної інформації в Україні направлена на забезпечення прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень і можливістю реалізації індивідом своїх прав і свобод, виходячи з власних потреб, тобто доступність інформації забезпечує індивідуальні інтереси громадян, а доступність

офіційної інформації дозволяє здійснювати громадський контроль за діями влади.

Для чіткого діалогу між суб'єктами владних повноважень і громадськістю постійно проводяться консультації, з метою залучення громадян до участі в управлінні, координації дій суб'єктів владних повноважень, надання можливості для вільного доступу до інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених суб'єктів.

Однак виникає проблема, що до громадських читань долучаються зацікавлені активні громадяни, і рішення з приводу того, чи іншого моніторингу є уявленням щодо проблеми тільки деяких громадян, які приймали участь у обговоренні, і не враховують інтереси та думку більшої частини неактивних громадян. Саме тому вважаємо за доцільне проводити соціологічні опитування громадян з питань реалізації їх права на офіційну інформацію, це, в свою чергу, виявить реальні проблеми реалізації даного права громадян.

В рамках проведеного нами соціологічного дослідження було виявлено ступінь поінформованості громадян про право на офіційну інформацію; встановлено основні джерела отримання офіційної інформації громадянами; надана оцінка випадкам порушення термінів надання відповідей за запитами до суб'єктів владних повноважень; з'ясовано основні причини, що заважають ефективному здійсненню права громадян на офіційну інформацію; з'ясовано основні проблеми і труднощі, що виникають при співпраці суб'єктів владних повноважень і громадян в українському суспільстві.

Так, було з'ясовано, що 45,9% населення вважає, що право громадян на офіційну інформацію не закріплено в українському законодавстві, вагаються при наданні відповіді 17,3%, і тільки 36,8% надали схвальну відповідь щодо існування права громадян на офіційну інформацію в Україні. Тобто переважна більшість громадян не поінформована щодо закріплення правових гарантій на доступ до інформації, хоча велика кількість інформації щодо даного права була висвітлена засобами масової інформації, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Закон України «Про доступ до публічної інформації» має на меті створити механізм реалізації права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні суб'єктів владних повноважень. Він регламентує перелік гарантій щодо дотримання прав надання офіційної інформації, розглядає порядок доступу до неї, встановлює визначення видів інформації за режимом доступу до неї – конфіденційна, таємна та службова, визначає порядок і терміни її отримання. Громадяни мають право звернутися з запитом до суб'єкту владних повноважень, а також при необхідності, оскаржити рішення, дії чи бездіяльність розпорядника інформації. При зверненні інформація може не стосуватися особисто запитувача, запит може бути колективним або індивідуальним.

Дослідження виявило, що найбільш популярними джерелами отримання офіційної інформації є веб-

сторінки суб'єктів владних повноважень (44,1%), засоби масової інформації (29,7%), інформаційні стенди в приміщеннях суб'єктів владних повноважень (11,3%). Досить популярним джерелом отримання офіційної інформації є також бібліотеки (8,2%) і знайомі (6,7%).

Результати нашого дослідження підтверджують, що розвиток інформаційно-комунікативних технологій розширює межі спілкування держави з її громадянами. Однак, висвітлення діяльності органів влади на веб-сайтах, онлайн-конференціях, пунктах доступу громадян до офіційної інформації потребують правового уточнення і розширення.

У визначених законодавством випадках доступ осіб до офіційної інформації здійснюється через інформаційно-комунікаційні технології для користування інформацією у віддаленому доступі, що скорочує час, сприяє доступності поширення відкритої інформації, створює гарантії демократичного інформаційного суспільства.

Отримані нами показники випадків порушення термінів надання відповіді громадянам за запитами до суб'єктів владних повноважень такі: так, було неодноразове порушення терміну надання інформації за запитом – 36,9%, було порушення термінів, але рідко – 45,6%, ні, порушень не було – 17,5%. Вважаємо, що дані результати свідчать про неповноцінну роботу суб'єктів владних повноважень і дана ситуація потребує змін, для створення діалогу між суб'єктами владних повноважень і громадянами.

Отже, одним із основних завдань держави в галузі реалізації права громадян на офіційну інформацію є вдосконалення процедури надання та отримання офіційної інформації шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Це, в свою чергу, потребує удосконалення процедури надання електронних державних послуг, що сприятиме підвищенню їх якості.

Організація взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями та громадянами в процесі надання електронних державних послуг повинна базуватись на широких можливостях інформаційних технологій і мережі Інтернет. Взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянами в електронній формі зменшує витрати органів державної влади та органів місцевого самоврядування, пов'язані з особистим зверненням громадянина до відповідних органів.

Постійне інформування громадян про діяльність суб'єктів владних повноважень можливе через розміщення відкритої інформації на інтернет-сайті суб'єкту владних повноважень, це, в свою чергу, сприяє:

- систематичному інформуванню громадян про діяльність суб'єкту владних повноважень;
- реалізацію нормативно-правових актів, щодо висвітлення діяльності суб'єктів владних повноважень;
- постійному розміщенню відкритих інформаційних ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта владних повноважень;

- забезпеченню реалізації права громадян на доступ до офіційної інформації;

- можливості швидкого отримання важливої для громадянина інформації, що знаходиться у розпорядженні суб'єкта владних повноважень.

Деякі дослідники вказують на необхідність розробки електронного урядування, що забезпечить прозорість діяльності суб'єктів владних повноважень. Кабінет Міністрів України 13 грудня 2010 р. видав розпорядження № 2250-р: «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні», за яким суб'єкти владних повноважень приєднують свої інформаційні бази даних офіційної інформації до мережі Інтернет, вказуючи відповідні форми отримання інформації – усна, письмова чи електронна; зазначають електронні адреси для електронного звернення громадян, з метою отримання офіційної інформації, що становить особистий чи суспільний інтерес.

Однак серед чинників, які, на думку громадян, заважають ефективному здійсненню права громадян на офіційну інформацію найчастіше називаються необхідність неодноразових звернень до суб'єктів владних повноважень для вирішення (прискорення вирішення) питання (23,3%), незручний пошук на сайті суб'єктів владних повноважень (21,1%), невиконання працівниками суб'єктів владних повноважень вимог нормативно-правових актів, що стосуються права громадян на офіційну інформацію (16,3%), неможливість відстеження на сайті суб'єктів владних повноважень проходження того чи іншого рішення, проекту, постанови тощо (13,2%), свідоме затягування суб'єктів владних повноважень щодо інформування громадян (9,2%), некомпетентність представників суб'єктів владних повноважень з питань права громадян на офіційну інформацію (8,9%), погана робота адміністраторів сайту суб'єктів владних повноважень (7,4%).

Дослідження виявило, що ступінь поінформованості громадян щодо права на офіційну інформацію потребує підвищення. Дана проблема повинна вирішуватись інформуванням громадян через відповідну роботу засобів масової інформації та відповідних інформаційних ресурсів в мережі Інтернет, що мають роз'яснювати гарантії прав на інформації у вигляді цільових індивідуальних консультацій. Створення тематичною рубрики «Право на інформацію» у друкованих засобах інформації – може сприяти підвищенню рівня інформованості громадян, які достатньою мірою не володіють ІКТ, щодо своїх інформаційних прав.

Висновки. Отже, незважаючи на теоретичні аспекти доступу громадян до офіційної інформації в Україні, закріплені чинними нормативно-правовими актами, на сьогоднішній день існує низка проблем отримання інформації, інформаційної наповненості сайту суб'єкту владних повноважень, компетенції працівників суб'єктів владних повноважень.

Серед основних проблем реалізації права громадян на офіційну інформацію можна виділити наступні:

- представники суб'єктів владних повноважень

створюють бар'єри щодо прозорості своєї діяльності, штучно обмежуючи доступ громадян до офіційної інформації;

- не функціонують механізми взаємодії суб'єкта владних повноважень і громадян при здійсненні державної політики;

- спостерігається тенденція бюрократизму при реалізації права громадян на офіційну інформацію.

З урахуванням викладеного вважаємо необхідним проведення наступних змін:

- при створенні сайту суб'єктів владних повноважень необхідно створити єдині вимоги до інтерфейсу даного інформаційного ресурсу в мережі Інтернет;

- інформаційне наповнення сайтів суб'єктів владних повноважень повинно оновлюватись двічі на тиждень;

- прийняті суб'єктом владних повноважень рішення, постанови, проекти повинні міститися в окремій тематичній рубриці;

- на сайті суб'єктів владних повноважень повинен бути організований зручний пошук інформації, за основу необхідно взяти сайт Верховної Ради України;

- з метою інформування громадян щодо реалізації права на офіційну інформацію необхідно створити цикл передач на телебаченні і постійно діючі рубрики у друкованих виданнях;

- для чіткого розмежування компетенції суб'єктів владних повноважень доцільно створити окремий інформаційний ресурс щодо персонального консультування громадян з питань організаційно-правових гарантій права на офіційну інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалева Н. Н. Государственное управление в информационной сфере / Н. Н. Ковалева // Государство и право. – 2013. – № 2. – С. 78–86.
2. Марущак А. І. Визначення поняття «інформаційні права людини» / А. І. Марущак // Інформація і право. – 2011. – № 2 (2). – С. 21–26.
3. Чомахашвілі О. Ш. Право громадянина на інформацію // О. Ш. Чомахашвілі // Юридичний журнал. – 2005. – № 8 (38). – С. 121–123.
4. Костецька Т. А. Конституційне право на інформацію: Особливості становлення та сучасний стан правового забезпечення // Держава та регіони. Серія: Право. – 2008. – № 4. – С. 119–122.